

УДК 599.426(477.5:292.486)

ВУХАНЬ *PLECOTUS AUSTRIACUS* У ПОНИЗЗІ РІЧКИ КІЛЬЧЕНЬ (ЛІВОБЕРЕЖНЕ ПОДНІПРОВ'Я): НОВИЙ ЕТАП ЕКСПАНСІЇ НА СХІД

Вадим Манюк, Андрій Лагута

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара (Дніпро, Україна)

Адреса для зв'язку: В. Манюк; Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара; проспект Д. Яворницького, 36, м. Дніпро, 49044 Україна; e-mail: econet2016@gmail.com

***Plecotus austriacus* in the valley of the Kilchen river (left bank of the Dnipro), a new stage of expansion to the East.** — V. Manyuk, A. Lahuta. — A new record of the grey long-eared bat (*Plecotus austriacus*) in Left-bank Ukraine, in the lower course of the Kilchen river (Dnipropetrovsk region) is described. This bat was found in a cellar in Spasske village, Novomoskovsk district in the pre-wintering period (02.11.2016) close to hibernation state. Morphological characteristics of the identified individual and the conditions in the wintering site are presented. The record locality of the specimen is shown within the current distribution range of the species in Ukraine. The finding confirms the eastward range expansion of *Plecotus austriacus* and its predisposition to synanthropy. It is proposed to add the species to the Red Data Book of Dnipropetrovsk region and to the checklist of mammal species of Steppe Dnipro Region.

Key words: Gray long-eared bat, *Plecotus austriacus*, distribution range, Steppe Dnipro Region.

Вухань *Plecotus austriacus* у пониззі річки Кільчень (Лівобережне Подніпров'я): новий етап експансії на схід. — В. Манюк, А. Лагута. — Описано нову знахідку вуханя австрійського на лівобережній Україні, у пониззі р. Кільчені (Дніпропетровська обл.). Цього кажана виявлено в с. Спаське Новомосковського району, у стані спокою, у передзимівельний період (02.11.2016), в погребі. Описано морфологічні ознаки виявленої особини та умови зимувальної стації. Показано місце знахідки в структурі відомого ареалу виду в Україні. Знахідка підтверджує розширення ареалу вуханя австрійського у східному напрямку і про його схильність до синантропії. Пропонується додати вид до Червоної книги Дніпропетровської області та до списку фауни ссавців Степового Подніпров'я.

Ключові слова: вухань австрійський, *Plecotus austriacus*, поширення, Степове Подніпров'я.

Вступ

Фауна кажанів Дніпропетровщини вивчена недостатньо. Перші відомості щодо видового їх складу знаходимо в огляді І. Барабаша-Нікіфорова, в якому наведено 10 їх видів, у т. ч. вухань звичайний (*Plecotus auritus* L., 1758) (Барабаш-Нікіфоров, 1928). За весь наступний час, з кінця 1920-х років і дотепер, відома тільки одна публікація про рукокрилих Дніпропетровської обл. (Булахов, Чегорка, 1998). Крім цього, є огляд видового складу кажанів у монографії про різноманіття ссавців Дніпропетровщини (Булахов, Пахомов, 2006), де автори наводять 12 видів рукокрилих. До Червоної книги Дніпропетровської області (Булахов, 2011) віднесено усі види кажанів, описані у згаданій праці 2006 р.

У 2013 р. П. Чегоркою проведено дослідження кажанів з використанням баткордера, однак результати до цього часу не опубліковані. За усним повідомленням автора тих досліджень, за результати дешифрування записів баткордера вуханя сірого ним не виявлено. Отже, в усіх доступних джерелах не знаходимо даних щодо наявності в регіоні *Plecotus austriacus* Fischer, 1829. Попри це, відомими є знахідки виду на півдні України, у межах приморських областей (Zagorodniuk, 2001), звідки вид може розселитися далі на північ. Тому знахідка особини цього виду восени 2016 р. в межах Дніпропетровської обл. представляє значний інтерес і заслуговує детального опису, що і є метою цієї праці.

Опис знахідки

Час і місцезнаходження. 02.11.2016 р. одну особину вуханя сірого виявлено в погребі приватного сільського подвір'я, розташованого в центрі с. Спаське Новомосковського району Дніпропетровської обл. (рис. 1, *a-d*). Географічно територія знаходиться в межах Придніпровської низовини, в долині р. Кільчені (найбільша права притока р. Самари), на лівому березі річки у 0,4 км від її русла. Висота місцевості над рівнем моря — близько 68 м. Тварину знайдено на цегляному мурі погребу. Останній є окремою спорудою, не пов'язаною з іншими будівлями, двері зазвичай щільно закриті. 04.11.2016 р. здійснено візуальне обстеження, фотографування та обміри кажана, після чого тварину повернули назад у погріб, де він переховався і після того протягом зими не був виявлений.

Опис стації. У погребі, де виявлено тварину, взимку на нижньому рівні тримається температура близько +10 °С, достатньо сухо. У подвір'ї та навколо нього росте чимало старих дуплистих дерев (біла тополя, груша, волоські горіхи та ін.). Рукокрилих було відмічено в одній з білих тополь ще влітку 2016 р. Садиба розташована у межах типового селітебного прирічкового ландшафту з садками та городами. На віддалі близько 1 км на захід від садиби на високому правому березі р. Кільчені розташовані степові схили із невеликим ярами та фрагментами деревно-чагарникової рослинності, а в 3 км на північ є ізолюваний масив заплавної пакленової діброви. Усі ділянки навколо с. Спаське із природним характером рельєфу та рослинності віднесені до ключових територій екомережі Дніпропетровської обл.

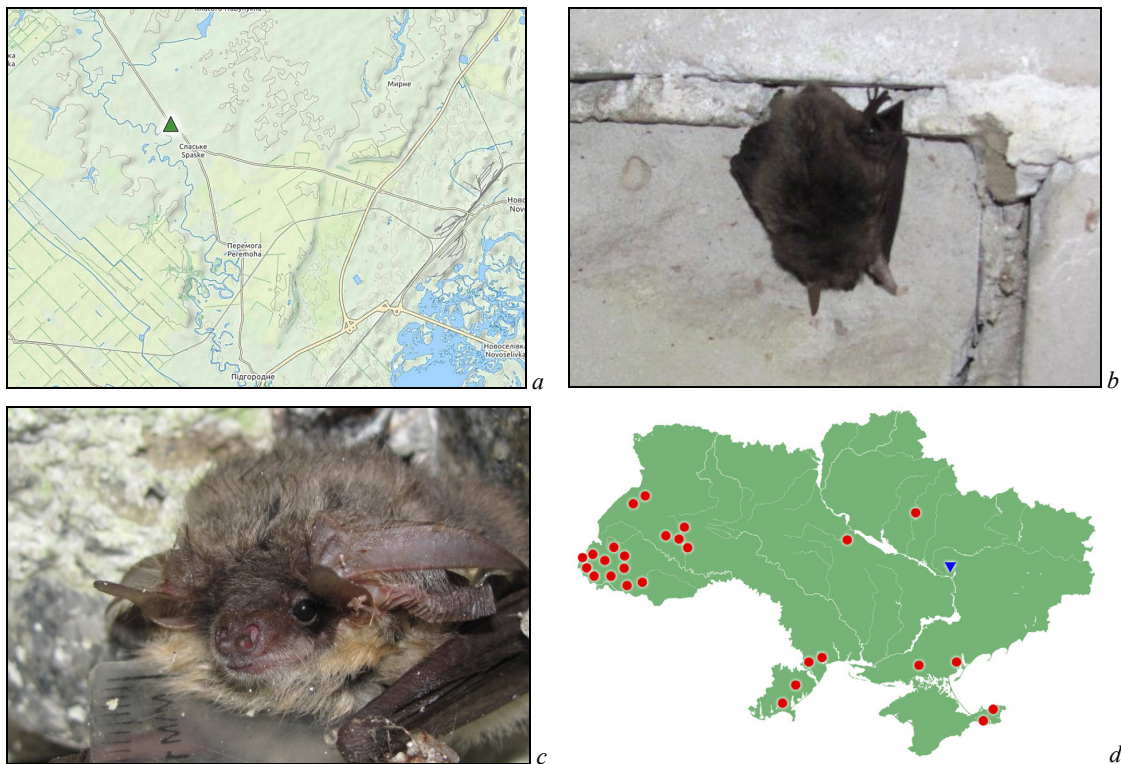

Рис. 1. Місце знахідки та морфологічні особливості вуханя сірого (*Plecotus austriacus*) на Дніпропетровщині: *a* — місце знахідки цього кажана у Дніпропетровській обл.; *b* — вухань на стіні погребу у момент виявлення; *c* — голова вуханя сірого; *d* — місце нової знахідки порівняно з найближчими відомими знахідками; карта на основі наведеної в Червоній книзі (Загороднюк, 2009), з позначенням двох нових знахідок на лівобережжі: на Полтавщині (Годлевська та ін., 2016) та Дніпропетровщині (синій трикутник, ця праця).

Fig. 1. Record locality and morphological features of the gray long-eared bat (*Plecotus austriacus*) in Dnipropetrovsk region: *a* — the bat's record locality in Dnipropetrovsk region; *b* — the long-eared bat discovered on the cellar's wall; *c* — the bat's head, *d* — the new record locality compared to the nearest records (map based on that presented in the Red Data Book of Ukraine (Zagorodniuk, 2009) with the new record in Poltava region).

Морфологічні особливості кажана. Приналежність особини до таксону *Plecotus austriacus* Fischer, 1829 визначено за серією фотографій І. Загороднюком та згодом підтверджено О. Годлевською та М. Дребетом. Довжина тіла 5,2 см, вуха — 3,6 см. Розмах крил бл. 30 см. Кінець морди позаду мочки носа мало роздутий, майже голий, а горбки на передньому краю повік менші за око (рис. 1, с). Це самець; його пеніс має помітне розширення, характерне для цього виду. Весь набір ознак відповідає описам саме *P. austriacus* (Стрелков, 1988).

Обговорення

Аналіз літератури свідчить, що знахідка вуханя австрійського у с. Спаське є першою реєстрацією цього виду у межах Степового Подніпров'я (рис. 1, d). Найближчі відомі знахідки знаходяться у межах Причорноморської низовини, в районі Молочного лиману та біосферного заповідника «Асканія-Нова» (240–250 км на південь). Найближче місце його реєстрації на Правобережжі Дніпра, у Черкаській обл. (Билушенко, 2009), віддалене на 280 км, а на лівобережному лісостепу — біля с. Великі Сорочинці на Полтавщині (Годлевська та ін., 2016) — на віддалі бл. 170 км. Останні знахідки підтверджують дані щодо розширення ареалу вуханя австрійського у східному напрямку, а знаходження виду на території сільської садиби — про його синантропізацію, відмічену раніше (Zagrodniuk, Postawa, 2007).

Оскільки цей вид є рідкісним і занесений до низки охоронних списків, описана знахідка дає підстави для розширення переліку видів тварин, занесених до Червоної книги Дніпропетровської обл. Питання щодо давності появи виду залишається відкритим, оскільки вуханів, яких реєстрували на території Дніпропетровщини до 1990-х років, могли не диференціювати за ознаками відомих тепер видів-двійників і відносити до *P. auritus* s. lato.

Подяки

Автори висловлюють подяку І. Загороднюку за допомогу у визначенні виду кажана і допомогу при підготовці матеріалу до друку, а також П. Чегорці за консультаційну допомогу.

Література • References

- Барабаш-Нікіфоров, І. І. 1928. *Нариси фауни Степової Наддніпрянищини*. Держ. вид-во України, Київ, 1–138.
[Barabash-Nikiforov, I. I. 1928. *Essays on Fauna of Steppe Dnipro Region*. Derzh. Vyd. Ukr., Kyiv, 1–138. (In Ukrainian)]
- Билушенко, А. А. 2009. Первая находка ушана серого, *Plecotus austriacus* (Chiroptera), в Черкасской области. *Вестник зоологии*, **23**, № 2: 120.
[Bilushenko, O. 2009. The first finding of a grey long eared bat, *Plecotus austriacus* (Chiroptera), in Cherkassy Region. *Vestnik zoologii*, **23**, No. 2: 120. (In Ukrainian)]
- Булахов, В. Л., П. Т. Чегорка. 1998. Сучасний стан фауни кажанів Дніпропетровщини. *Праці Теріологічної Школи*, **1** (Європейська ніч кажанів '98 в Україні): 100–104.
[Bulakhov, V. L., P. T. Chehorka. 1998. Modern state of bat fauna in the Dnipropetrovsk region. *Proceedings of the Theriological School*, **1** (European Bat Night '98 in Ukraine): 100–104. (In Ukrainian)]
- Булахов, В. Л. 2011. Рукокрилі. Пахомов, О. Є. (ред.). *Червона книга Дніпропетровської області (Тваринний світ)*. Новий Друк, Дніпропетровськ, 401–412.
[Bulakhov, V. L. 2011. Bats. In: Pakhomov, O. (ed.). *Red Data Book of Dnipropetrovsk Region*. Novyi Druk, Dnipropetrovsk, 401–412. (In Ukrainian)]
- Булахов, В. Л., О. Є. Пахомов. 2006. *Біологічне різноманіття України. Дніпропетровська область. Ссавці (Mammalia)*. Вид-во Дніпропетр. ун-ту, Дніпропетровськ, 1–356.
[Bulakhov, V. L., O. Y. Pakhomov. 2006. *Biodiversity of Ukraine. Dnipropetrovsk region. Mammals (Mammalia)*. Dnipro. Univ. Press, Dnipropetrovsk, 1–356. (In Ukrainian)]
- Годлевська, Л., П. Бузунко, С. Ребров, М. Гхазалі. 2016. Підземні сховища рукокрилих «не-печерних» регіонів України, за результатами 2002–2015 рр. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **71**, 178–189.
[Godlevska, L., P. Buzunko, S. Rebrov, M. Ghazali. 2016. Underground bat sites of “not-cave” region of Ukraine, on results of 2002–2015. *Visnyk of Lviv University. Series Biology*, **71**: 178–189. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. В. 2009. Вухань австрійський. Акімов, І. А. (ред.). *Червона книга України. Тваринний світ*. Глобал-консалтинг, Київ, 503.
[Zagrodniuk, I. 2009. Gray long-eared bat. In: Akimov I. A. (ed.). *Red Data Book of Ukraine. Animals*. Globalconsulting, Kyiv, 503. (In Ukrainian)]
- Стрелков, П. П. 1988. Бурый (*Plecotus auritus*) и серый (*Plecotus austriacus*) ушаны (Chiroptera, Vespertilionidae) в СССР. *Зоологический журнал*, **67**, вып. 1, 90–101.
[Strelkov, P. P. 1988. Brown long-eared (*Plecotus auritus*) and grey long-eared (*Plecotus austriacus*) bat (Chiroptera, Vespertilionidae) in USSR. *Zoologicheskii zhurnal*, **67**, Is. 1, 90–101. (In Russian)]
- Zagrodniuk, I. 2001. Species of the genus *Plecotus* in the Crimea and neighboring areas in the Northern Black Sea Region. In: Woloszyn B. W. (ed.). *Proc. of the VIIIth European Bat Research Sympos. Vol. 2*. PLATAN, Krakow, 159–173.
- Zagrodniuk, I., T. Postawa. 2007. Spatial and ecomorphological divergence of *Plecotus* sibling species (Mammalia) in sympatry zone in Eastern Europe. *Proceedings of the State Natural History Museum (Lviv)*, **23**: 215–224.